

VIRÁG GYÖRGY*

KIEGYENSÚLYOZÁS**

A patinás marosvásárhelyi Kultúrpalota kisterme alig negyedrészt telt meg az 1989. decemberi eseményeket felidézni óhajtó szemtanúkkal, az események cselekvő vagy csupán passzív résztvevőivel. Már 14 év telt el a fordulatnak is nevezett, romániai forradalom óta, és egyre jobban nyomasztott, hogy ugyan számtalan írás jelent meg, döntő módon román nyelven, azoknak a napoknak-heteknek-hónapoknak a megidézése céljából, de amelyeknek tárgyilagossága (tisztelet a kivételeknek) nemhogy megkérdőjelezhető, de egyenesen úgy kezeli a történéseket, mintha mi, magyarok és nem magyarok, nem is lettünk volna jelen. Ami pedig ennél sokkal súlyosabb: mintha már nem is létezne senki közülünk, aki megcáfolhatná a felháborítóan eltorzított állításokat. Kellemetlen volt tapasztalnom, hogy körülöttem szinte kizárólag olyan személyek gyülekeztek, akiknek ugyan valós szerepük volt a hajdani, marosvásárhelyi események alakulásában, de kevesen voltak közülük, akiknek valamilyen módon döntő szavuk lett volna az akkori, viharos napokban. Ugyanakkor azt is látnom kellett, és ez nem volt megnyugtató, hogy az emberek egy idő után hitelt adnak az innen-onnan érkező, a valóság közelében sem járó értesüléseknek, mivel olyanok részéről hangzanak el, akik minden kétséget kizáróan azokban a napokban, a televízió és a sajtó jóvoltából, ismertekké váltak. Tegyem hozzá, hogy nagyon sokan ezekből az

* Virág György 1968-ban erőszakú villamosmérnöki diplomát szerez a Temesvári Egyetemen. 1969-től a marosvásárhelyi Vasas (Metalul) Kisipari Szövetkezet gyakornok mérnöke, majd főgépész, a prototípus-műhely vezetője. 1971–1973 között a Maros Megyei Kisipari Szövetkezetek Szövetségében (UJCM) a minőségi osztály vezetője, egyéves kitérőt (a Villamossági Vállalat – akkor IREM – tervező mérnöke) követően visszatér az UJCM-hez, ahol főmérnök és energetikus, majd 1976–1989 között a Termelési, Műszaki, Beruházási, Minőségellenőri, Munkavédelmi Főosztály vezetője. 1990 januárjától március 23-ig a Nemzeti Megmentési Front Maros megyei büroójának tagja, majd júliusig alelnöke. Párhuzamosan, az emlékezetes március 20-án megválasztják az UJCM Maros megyei elnökének és áprilisban az UCECOM országos alelnökének. 1990 júliusától 1993. március 1-jéig az UJCM Maros megyei elnöke. Időközben, 1992 júliusában megválasztják a Maros Megyei Tanács tagjának, majd 1993. március 1-jétől 2000 júliusáig a Maros Megyei Tanács alelnöke. 2000. július 6-án megválasztják a Maros Megyei Tanács elnökének, ebből a tisztségből mandátuma végeztével, 2004. június 28-án vonul kerkedvezményes nyugdíjba. 1995–2001 között az RMDSZ Szövetségi Képviselők Tanácsának egyik titkára.

** A szerző naplójának az 1990 első felét rögzítő részletét közöljük. A szöveghez tartozó jegyzeteket Faludi Orsolya készítette.

epizodistákból – okkal vagy ok nélkül, képességek hiányában vagy önszántukból, véletlenül vagy szándékkal – kikerültek az események fő vonalából, és legtöbbjük folyamatos frusztrációt érez emiatt.

Magam is meghívottként jelentem meg azon a napon, és a jelenlevők közmegegyezése szerint beszélhettem, beszélnem kellett, személyes emlékeimről, erre minden jelenlevőt felkértek. Nem mint a Megyei Tanács elnöke, hanem mint az egykor volt események egyik résztvevője, tanúja. Meg kell jegyezni, a hivatalban levő közigazgatási vezetők közül egymagam jelentem meg, ez érzelmi előnyt jelentett számomra, de emellett is elfogadtak mint a forradalmárokkal valósan, évek óta párbeszédet folytató és szorgalmazó közéleti embert.

Ez volt az első alkalom, hogy nyilvánosság előtt beszéltem azokról a körülményekről, amelyek véletlenszerűen a marosvásárhelyi és Maros megyei közéletben 1990-től kezdődően vezető tisztségekbe emeltek. És ekkor határoztam el azt is, hogy amint időm engedi, megírom 1988. december 1-je óta kézzel rótt *Naplóm* szerkesztett változatát. Erre az is sarkallt, hogy egy nappal előbb, a Kultúrpalota dísztermében végig kellett szenvednem azt, hogy román nyelvű visszaemlékező írásokból idéztek olyan hangnemben, amelyet a hivatalos protokoll kötelmei ellenére sem tudtam szó nélkül hagyni, és hangot adtam annak, hogy mi, magyar nemzetiségűek tartozunk közösségünknek, de önmagunknak is, hogy megírjuk, rögzítsük mindazt, amit átéltünk azokban a sokat vitatott napokban-hónapokban. Hiszen ha jól körülnézünk, magyar nyelven csupán Sütő András kitűnő írásai az elszenvedett erőszakról, előzményeiről és következményeiről,¹ Kincses Előd *Fekete márciusa*² és Király Károly *Nyílt kártyákkal* című visszaemlékezései³ jelentek meg, de az utóbbi nem feltétlen a marosvásárhelyi eseményeket állította a könyv középpontjába.

Bevallom, példaképem is van e sorok megfogalmazásakor: Domokos Géza *Esély* című kötetei⁴ jelentik számomra azt a mércét, amelyet legfőként erkölcsi értelemben a mindig vívódó, önmagával is viaskodó közéleti embert állította elé, aki nem óhajt senkit „kikészíteni”, lejártni, megalázni, de a hitelesség érdekében vállalja olyan tények közlését, amelyek elengedhetetlenek az események megértéséhez. Erről az alapról próbálkozom elindulni, a tévedés mindenkori kockázatának vállalásával, de azzal a tiszta lelkiismerettel, hogy tényeket nem fogok összekeverni hiedelmekkel és szóbeszéddel, valamennyi kategóriát a megfelelő „minőségen” kezelem majd.

Ösztönöz, hogy talán sikerül hozzájárulnom más, az elmúlt két évtizedben szintén fontos tisztséget betöltő, személyiségeink megszólaltatásához. Magyar közösségünk okulására és az utókor által hozandó „ítélet” megkönynyítésére...

A Napló (részletek)

(...)

1990. január 22.

Nehéz napok, nehéz hetek! Egész délelőtt az export adataival bíbelődtem, nehezen áll össze egy világos kép. Később Gyárfás Pista⁵ keresett meg, és röpkére sikerült beszélgetésünkben azt „kóstolgattuk”, hogy valóban államszín volt-e a forradalom? Én nem hiszem, de azt elfogadom, hogy egy szűkebb értelmiségi és pártpolitikai réteg tudta, mit kell tennie adott pillanatban, és magukhoz ragadták a kezdeményezést. De vallom, a tömeg felháborodása reális volt, ha pedig nem mozdulnak ki az utcára, akkor nem következett volna be a változás. Megfontolandó egy másik gondolat is: a szekunak⁶ már nem volt érdeke fenntartani Ceausescut, mert rátette a kezét a vagyona, amit külföldi bankszámlára helyezett el. Félelmetes!

Késő este Barabás Öcsi⁷ hívott fel Erdőszentgyörgyről. Amikor tavaly decemberben szinte a fejére égett a háza az emberek hirtelen haragja miatt, nagyon meg voltam döbbenve, most azt tapasztaltam, hogy józanul döntött, amikor elfogadta, hogy leváltották. Pedig időközben a sok haragos rájött, hogy minden hibája ellenére sem bizonyult rossz vezetőnek. Értékeltem a józanságát és azt a döntését, hogy magáncéget alapít és „új életet” kezd.

1990. január 23.

Újabb, gyűléssel terhelt nap, ezúttal a munkahelyemen, az Uniónál. A szövetkezeti elnökök többsége közömbösen fogadott, mert megyei megbízottként érkeztem, de vetélytársat láthattak bennem a közelgő szövetkezeti választásokon, amellet valamennyiüket elsősorban a szövetkezetük sorsa, és kevésbé a megyei kisipari szervezet gondja nyomasztja.

Hosszabb beszélgetés következett a székházban Kincses Előddel⁸ és Makkai Jánossal.⁹ Azt próbáltuk meghatározni, hogy a *Népújság* miként viszonyuljon a helyi román lapban megjelenő, egyre féktelenebbül magyarellenes írásokhoz. Makkai azon a véleményen volt, hogy nem kell felvenni a kesztyűt, de világosan rá kell mutatni az általunk ismert, de a románok számára teljesen ismeretlen történetekre és helyzetekre. Kincses Előd és jómagam azt forgattuk, hogy hasznos lenne egy román nyelvű kiadvány megjelentetése, legalább hetilap szinten, amely ellensúlyozhatná a szemenszedett hazugságokat, amelyek a *Cuvîntul Liberben*¹⁰ megjelennek. Előd később tárgyalt ebben az értelemben Smaranda Enachéval¹¹ is.

1990. január 24.

Tudom régen, hangoztattam is eleget, hogy nagyon mélyek a magyar-román ellentét gyökerei. Mégsem gondoltam volna, hogy ilyen nagy a távolság a két nemzet gondolkodása, felfogása között! Örögi átokként telepszik ránk Ceaușescu politikájának öröksége: az önnön nagyságába szédült (szédített) románság úgy érzi, hogy saját hazájában (vajon nekünk nem az?!) egyenlőtlen küzdelemre kényszerítik azzal, hogy a magyarság (netán a szászok-svábok is?) versenytársként jelentkezhessen a mindennapos életben, *horribile dictu*, még akár a vezető állások betöltésében is!

Dúl a harc az iskolákban, az orvosi egyetemen. Tartok tőle, hogy manipulálják a gyerekeket és szülőket. Tudomásul kellene venni, hogy Marosvásárhely már régen nem az a város, amelyben a helybeli románság tisztelte a magyarokat, a szomszédokat-rokonokat, munkatársakat és viszont, hanem itt van az évtizedek óta betelepített, missziószerű feladatot végzők tömege, akiknek a magyar kimondottan ellenségnek számít. Így tanulták, így biztatták őket, csak ők kaphattak lakást, vezető állást sokszor pusztán csak azért, mert románok. Különösen jó pont volt, ha semmilyen kötődésük nem volt a helyiekhez. Akkor pedig nekünk a „régii” románokkal kell együttműködnünk, mert ellenkező esetben kiszámíthatatlan következményekkel kell szembenéznünk. Csak az a nagy dilemma, hogy van-e bátorság a „régii” románokban, egykori haverekben arra, hogy nyíltan velünk „masírozzanak”? Mert lassan magamat is azon kapom, hogy nincs türelmem mások véleményét meghallgatni, nemhogy mérlegelni, netán elfogadni...

1990. január 25.

Nyugtalanító, kósza hírek a szeku készülődéséről a holnapi, Ceaușescu születésnapját jelző megemlékezésekkel kapcsolatban. Nem árt majd vigyázni!

1990. január 27.

A Janus-arcú hatalom menesztette Pálfalvi Attilát¹² az Oktatásügyi Minisztériumból, úgymond „hatáskör túllépése” miatt. Persze azért valójában, mert szorgalmazni „merészelt” a magyar tannyelvű oktatás erősítését. Sajnálom, de nem látok esélyt ilyen körülmények között az anarchia, a gyűlölködés visszaszorítására.

Sok látogatóm közül Balázs Jóska¹³ most is csak rövid ideig volt, nem tud továbbra sem beilleszkedni a magyarországi életbe.

Fordítói feladatot kellett ellátnom egy magyar származású, svájci üzletembernek Gileával¹⁴ való találkozásán, mert – meglepetésemre – a főnököm szinte semmit nem ért magyarul!

Felkerestem a Bolyai Líceumot, jóleső érzés volt látni az érettségi tablónkat az emeleti folyosón, de a hangulat az egész intézményben rendkívül nyomott, mindenki mindenkivel szemben bizalmatlan, a diákok meg mintha él-

veznék a szabadosabb életet, a nem oly szigorú rendet. Értem én, hiszen mi is örvendtünk egy-egy lyukasórának, ki tagadhatná, de most sokkal többről van szó!

1990. január 28.

Hatalmas tüntetés Bukarestben, ahol a politikai pluralizmus nevében a Nemzeti Parasztpárt próbálta meg elfogadtatni, hogy a többpártrendszer alapvető érdeke Romániának. Harckocsik bevetésével némileg sikerült lecsillapítani a tömeget, végül áldozatok nélkül kimenekítették az idős parasztpárti vezetőket a szorításból, úgymond győzött a Front,¹⁵ de ez még sokba fog kerülni! Nem vagyok elragadtatva a parasztpárttól, a liberálisok is riasztó múltat tudhatnak maguk mögött, már amennyire én magyar szempontból meg tudom ítélni, hiszen a Maniu-gárdákról¹⁶ még hallottam gyerekkoromban, de az az összbenyomásom, hogy nagy hiba volt ilyen ellenségesen kezelni a követeléseiket. Hiszen azzal én is egyetértek, hogy a Front ne induljon pártként, főleg ne egyedüli pártként a választásokon!

1990. január 29.

Ez a hét jól kezdődött: megjött budapesti gyógykezeléséből Király Károly,¹⁷ rögtön jobb lett a hangulatom a székházban. Azonnal érzékelte, hogy mennyire nem tetszik a román kollégák jó részének a magyar intézményrendszer megerősítését célzó minden intézkedés, de nem hagyja magát kikökkenteni saját ritmusából. Ismerem, öt évig volt főnököm, szemmel láthatóan nyugodtabb és eltökéltebb, mint valaha.

1990. január 30.

A főnököm kisebb csapattal Belgiumba készül utazni és kiadta nekem, hogy készítsek egy ismertető filmet nagyon gyorsan a megye lehetőségeiről. Persze semmit nem szólt arról, hogy ki fizeti a filmet, az operatőrt, csak legyen meg, és nagyon reprezentatív legyen, mert üzleti tárgyalásra megy. Elkövettem azt a hibát, hogy meg találtam kérdezni: milyen idegen nyelven beszél, vagy lesz-e vele tolmács? Nem szereztem jó pontokat nála...

1990. január 31.

Belevetettem magam a munkába, beutaztam a fél megyét, este tíz után keveredtem haza. Felkerestem Marosvásárhelyen több vállalatot, de jártam Nyárádszeredában, Backamadarason Gombos Berci üzemmérnöknél, Segesváron az inggyárban és a kerámiagyárban, Dicsőszentmártonban a Tehnolemn Szövetkezetnél, a síkűveggyárban, sokat filmeztünk, és magam jegyeztem az adatokat. De messze még a munka vége, és közben testközelből ismerhettem meg több állami vállalat alapvető gondjait, amelyekről eddig többnyire telefonon tájékozódhattam csupán. Az alapanyagok hiányát eddig

is állandóan közvetítettem Atanasie Stănculescu tábornoknak,¹⁸ aki a gazdaság állapotáért felelős minisztériumot vezeti, de a vezetők tájékoztatása szerint szinte semmi nem történt, ami kézzel foghatóan javította volna a helyzetet. Maradt a mindenkire bízott „descurcă-te!” (találd fel magad!) jelszó, amit pedig már meg kellene haladni.

1990. február 1.

Nyilvánosságra hoztak egy olyan pártdokumentumot, amelyet belső körökben terjesztettek a forradalom előtt. Ebben tételesen benne van, hogyan alakult Marosvásárhely nemzetiségi összetétele 1977–1985 között, és megfogalmazták, hogy mindent meg kell tenni azért, hogy a román lakosság részaránya minél hamarabb meghaladja az 50 százalékot! Persze tudjuk, hogy ezért (is) volt szinte lehetetlen Marosvásárhelyre magyar nemzetiségű személynek lakhelyet (személyazonosságát) és munkahelyet szereznie az elmúlt két évtizedben, hiszen számunkra ez „zárt város” volt. Szóbeszéd tárgya volt, hogy amikor a nyolcvanas években Ungur Ioant nevezték ki megyei első titkárnak, kisebb társaságban „szellemesen” kijelentette: én vagyok az utolsó „ungur-magyar”, aki bejött Marosvásárhelyre! Ezzel együtt döbbenetes volt leírva látni ezt a körlevelet.

1990. február 2.

Több órát tartózkodtam az Uniónál, a szövetkezetek perspektívájáról tárgyaltunk. Nehéz lesz lebontani a szupercentralizált szerkezetet.

Délután megalakult a CPUN (Consiliul Provizoriu de Uniune Națională – a Nemzeti Egység Ideiglenes Tanácsa – NEIT) megyei szervezete. A vezetőségbe bekerült Octavian Pleșa doktor¹⁹ a Parasztpárt képviselőjében, az egész Tanács nagyon heterogénnek tűnik, de elfogadom, hogy a demokrácia nevében meg kellett lépni ezt a változtatást. Személy szerint nem érinti a feladatkörömet, és sajnos semmivel sem lett világosabb: mit is várnak el tőlem?

1990. február 3.

Szombat, de idegesen telt ez is. Feszültség a Tehnolemn Szövetkezetben, Dicsőszentmártonban, tisztáztam, hogy nem írtam alá semmilyen megbízatást Barbu Toma²⁰ részére, hogy javasolnám a vezetőségbe. Teljesen egyértelmű, hogy Parhon Nicu a legmegfelelőbb jelölt, szerintem legalábbis, hiszen Belényesi Béla²¹ keze alatt volt éveken át, és a nyugalmazott elnök igen jó véleményel volt róla.

Incidens egy németországi kocsi szlop ügyében, amely segélyeket hozott és nem akarták kiszolgálni őket a Vegyipari Kombinát melletti benzinkútnál. Az Ilea fiú (szüleim volt szomszédja) kérésére garanciát vállaltam arra, hogy kifizeti a megye az üzemanyagot, aláírási joggal egyedülként voltam jelen az

épületben, és azt tartottam szem előtt, hogy nem akadályozhatom a továbbhaladásban a konvojt, hiszen a segítő szándékot értékelni kell.

Este egyenes adásban közvetítették Budapestről annak a magyar-román rendezvénynek a műsorát, amelyben a megbékélés volt a legfontosabb jelszó. Tőkés László²² volt a főszereplője, egyértelmű és osztatlan elismerés övezte megszólalását, gondolatgazdag előadását.

1990. február 5.

Közel járok az infarktushoz: az Uniónál is tárgyaltam a kollegákkal a közelgő szövetkezeti választások ügyében, tartok tőle, nehogy két szék (két munkahely) közt a pad alatt maradjak. Nem tudom eldönteni, hogy azonnal hagyjam ott a megyei politizálást vagy maradjak. Igaz, restelném Királynak azt mondani, hogy lemondok. Főleg, hogy mint országos alelnök, Király Károly sokkal kevesebbet tud Marosvásárhelyen lenni, és szüksége van, kimondva kimondatlanul, megbízható, helyi információkra. Biztosan nem kérelme, ha bejelenteném a visszalépésemet a szövetkezetekhez, nem az ő stílus, de nem esne jól neki.

Gyárfás Miki²³ jött panaszkodni a Higiéna Szövetkezetben tapasztalható állapotokról, nem tudtam mit tanácsolni neki.

1990. február 6.

Egyenes adásban voltam a rádióstúdióban, aztán bemutattam Gileának az elkészült kazettát, meglepetésemre meg volt elégedve a képanyaggal és a zenei aláfestéssel is. Szöveget nem adtunk hozzá, de neki elkészítettem egy román nyelvű változatot, majd ott tolmács segítségével elboldogul, mondta. Nagy munkám volt ebben a kazettában, de én nem voltam olyan elégedett, mint a főnököm.

1990. február 7.

Hosszabb beszélgetés Onucsán Ibivel, az Unitatea Szövetkezet elnökével a kilátásokról. Biztatott, hogy jelentkezzem az elnöki funkcióra márciusban. Sok mindenben egyetértettünk, de nem látjuk biztatónak a közeljövőt. Hetekkel előbb még sokkal optimistábban beszélgettünk, de az időközben lezajlott események óvatosabbá tettek. Többek között a munkanélküliek tüntetése, meg a diákok forrongása a Bolyai-Papiu szétválasztása ügyében.²⁴

1990. február 8.

Többezres román gyűlés a sportcsarnokban: az Uniunea Vatra Românească²⁵ szervezésében magyarellenes hangulat, fenyegetésekkel. Nyilván (?) magyarokat be sem engedtek a terembe. A végkicsengés: semmivel nem értenek egyet abból, amit az RMDSZ igényel, főleg nem az iskolák „szeparációjával”. Hogy velünk, magyarokkal akkor mi történjen? Röviden: menjünk a nagy francba!

1990. február 9.

Nem hiányzanak az ilyen napok: a székház előtt 400-500 román diák tüntetett egész délelőtt. Minősíthetetlenül viselkedtek, szemmel láthatóan élvezték a szabadságot, hiszen tekeregtek az órákról. Egyes tanáraik vezetésével és szervezésében ott skandáltak magyarelles jelszavakat a „fehér ház” főbejárata előtt. Nem is tudtam figyelni a dolgomra, hiszen ablakomon át, amely a frontra nyílik, folyamatosan és idegesítően hallottam a kiabálást.

1990. február 10.

Ez a nap visszaadta a nyugalmat. Olyan felemelő volt együtt vonulni a 70 ezer (vagy több?) magyarral, akik könyvvel és gyertyával a kezünkben azért tüntettünk néma menetben, hogy jogainkat követeljük. Méltósággal, civilizáltan, meggyőződéssel, hogy itt a helyünk, itt kell maradnunk. A gyülekezési helyen együtt voltam mindkét gyerekünkkel, feliratos táblát vitt Öcsi (Magyar iskolát!), Gráma János²⁶ volt az egyik rendező, akivel ott néhány szót váltottunk. Az első sorban Sütő András is ott vonult, de az RMDSZ vezetői is, természetesen. Gyárfás Pistáékkal, Oltyán Magdival,²⁷ rengeteg más ismerőssel együtt sodródtunk, hol közelebb, hol távolabb egymástól, lefelé a Bolyai utcán, majd onnan jobbra fordulva, az ortodox katedrális előtt balra, majd a Főtér másik, nyugati oldalán végig a Városházáig mentünk. Onnan a tömeg a Kultúrpalota mellett bekanyarodva végigment a Cuza Voda utcán a sportcsarnokig és ott beszédeket hallgatott meg. A lassan aláereszkedő estében is kitartóan vonultak az emberek, és fegyelmezetten hallgatták az értékes gondolatokat. Micsoda különbség színvonalban a két nappal előtte, a Sportcsarnokon belül elhangzottakhoz képest! A rendezők azt kérték, hogy mindenki tartsa be: a tüntetés ötkor véget kell érjen, de elkerülhetetlen volt, hogy ezt az időpontot a tömeg nagysága miatt túllépjük. Ezzel együtt semmilyen incidens nem zavarta meg a rendezvényt, mi pedig igyekeztünk a gyerekekkel haza, hogy Attila születésnapját (18.), Aradról közben megérkezett anyósommal és apósommal együtt, megünnepeljük.

Igazi ünnepnap volt!

1990. február 12.

Király Károly bürogyűlést tartott a napi és közeljövőbeli teendőkről, főleg a szervezési problémákat feszegette, amelyek nagyon lassan alakulnak a NEIT igényeivel összhangban. Nekem nem volt módom külön beszélgetni vele a gazdasági gondokról, ez egy kicsit bántott, de átadhattam neki az általam eddig írt közbenjárások összefoglalóját.

1990. február 13.

Látogatás a Prodcomplexnél,²⁸ szakmai beszélgetés Bod Alival²⁹ és Hamza Ottóval³⁰ növényi kivonatokról.

Végre ismét teke és szauna, most csak Miskával³¹ és Lórival. Utána hazamentünk Lóriékhoz³² és borozgattunk, beszélgettünk. Meglepett, hogy Gizike továbbra is, de egyébként már évek óta, a kitepedés mellett teszi le a garast. Szerinte nagyon hamar észre fogjuk venni, hogy a románok nem fogják válasz nélkül hagyni a minapi tüntetést, akármennyire is felemelő volt, vagy éppen azért. Lóri inkább maradna, de nincsenek nagyon meggyőző érvei, míg Gizike nagyon határozott. Hát, nem tudom...

1990. február 14.

Megalakult a Nemzeti Egység Ideiglenes Országos Tanácsa, Iliescu³³ az elnök, Király Károly az öt alelnök egyike.

Délelőtt Moldovan Sandával (főnöknőm volt 1981–1985 között az Uniónál) és Orbán Dezsővel beszélgettem, mindketten a városi tanácsnál (polgármesteri hivatalnál) dolgoznak pillanatnyilag, de szeretnének kiszakadni a politizálásból. Hasonlóan érzek én is, de nem tudok határozottan lépni ilyen értelemben.

1990. február 15.

Kati döntött: megkísérli a felvételre beiratkozni a budapesti Eötvös Loránd Tudományegyetem angol szakára. De ehhez oda kell utaznia, vagy postán el kell juttatnia a felvételi kérelmét.

(...)

1990. március 5.

Szinte az egész napot az Uniónál töltöttem, és nem volt kellemes megtudnom egykori munkatársaimtól, hogy milyen manőverezés folyik a kizárásom érdekében, nehogy jelöltethessem magam a megyei elnöki posztra. Barátaim nagyon kértek, ne hagyjam magam és kérjek jelölést egyik szövetkezettől, mert ellenkező esetben az is megtörténhet, hogy marad a jelenlegi vezetés. Nekem pedig ebben a hangulatban igazán semmi kedvem nincs az élére állani egy ilyen hálózatnak. Igaz, a politikából mindenképpen menekülni akarok, akkor pedig nem lesz más mód, mint vállalni a jelölést.

1990. március 6.

Csak most jutottam hozzá a fizetésemhez, így Katalival el tudtuk rendezni az adósságainkat. Az 5300 lej nem olyan rossz pénz a mai világban! Főleg, mert úgy érzem, nem sok látszatja volt a kétségkívül fárasztó munkámnak.

Kati utazni fog, hogy jelentkezhesen a felvételi vizsgára. Vajon jól teszi-e? Vajon nem kellene-e itthon próbálkoznia? Nagykorú immár, és nagyon határozott elképzelései vannak az életéről, hogyan akadályozhatnám tehát?

Gyötrődöm, mert ha sikeresen felvételizik a nyáron, nem hiszem, hogy végzése után hazatér, figyelembe véve a magyar életszínvonalat.

Öcsi elkezdte a munkát az autószervezben.

A székházban, távollétem alatt egyre inkább „elkanászosodott” a NEIT, no nem azért, mert hiányoztam. De az látszik, hogy Király Károly fegyelmező ereje, tekintélye hiányzik, míg az első alelnök, Scriciu tábornok semmihez nem ért, viszont velem a telexeket úgy akarja aláíratni, hogy elnökként tituláljam. A titkárnő, Şipoş Lenuţa szólt, hogy így írjam ezután. Nem voltam hajlandó, és Kincses Előd segítségét kértem, akivel be is mentünk tisztázni, hogy a tábornok úr csak első alelnök és továbbra is Király Károly helyett ír alá, hiszen senki nem változtatott ezen a helyzeten annak ellenére sem, hogy az elnökünket Bukarestbe rendelték országos alelnöknek. Úgy tett, mintha nem értené, de ezután is csak úgy szerkesztettem meg a telexeket, hogy elnök Király Károly, így kénytelen volt ebben a formában aláírni azokat, nem nagy lelkesedéssel.

Közben a történelmi és kevésbé történelmi pártok képviselői (Juncu ügyvéd, Pleşa fogorvos stb.) egyre alacsonyabb szintű támadásoknak vetették alá a napi munka során a magyar nemzetiségű munkatársakat, semmivel nem voltak elégedettek. Kellemetlen volt látnom, hogy az elmúlt két hétben mennyit romlott a közhangulat és a munkahelyi légkör. Tehetetlenül figyeltem, hogy az észérvek nem számítanak egyik vita során sem, a fontoskodás parttalanul hömpölygött a folyosókon, irodákban. Úgy éreztem, már nem lesz energiám viaskodni ezekkel az emberekkel.

1990. március 7.

Újabb hosszú, eredménytelen gyűlés a NEIT-ben, amelynek az vetett véget, hogy meg kellett (?) nézni a Dinamó Bukarest – Partizán Belgrád futballmeccset! Minő komolytalanság! De jellemző, hogy milyen szinten tárgyalunk a megye gondjairól vagy éppen a választások szervezési gondjairól, teendőiről.

1990. március 9.

A román tévében sürgető hangok az általános választások mielőbbi kiírása és megszervezése érdekében. Csak rajta!

1990. március 10.

Ma éjjel utazik Kati Budapestre. Nagyon nyugtalan vagyok a jövőjét, a jövőnket illetően. Délelőtt az irodában munkába fojtottam a nyugtalanságomat.

Bejött a „húzás”: sikerült szavazati jogot szereznem a Mureşul Szövetkezet közgyűlésén, hála többek között Blaj Lacinak, az elnöknek. Így nincs akadálya annak, hogy a megyei konferencián részt vegyek és jelölhetnek is az elnöki funkcióra. Az utolsó pillanatban! Most már a „csakazértis” munkál ben-

nem, nem mintha azért rajonganék, hogy a nyakamat a hurokba tegyem mint vezető ebben a zavaros helyzetben. De ha sikerül, akkor kiszabadulok a politikából! Ha minden igaz, 10 nap múlva kerül sor a konferenciára, március 20-án.

„Rázós” cikkek a helyi román napilapban. Egyre vadabb vádak, teljesen világos, hogy amit évekkal ezelőtt Kányádi Sándor³⁴ megfogalmazott, sajnos igaz: „minket itt utálnak!”

1990. március 11.

Hajnaltól Segesvárra vittük Katit a vonathoz. Rettenetesen rossz állapotban van az országút!

A tévében beszámoltak arról, hogy a temesváriak nem fogadják el a kommunisták konszolidálását az új vezetésben, kiáltványukban meg is fogalmazták a tiltást, hogy ilyen, egykori nómenklatúra-tagok közül bárki vezető lehessen.

Országszerte tüntetések az ötnapos munkahét bevezetése, valamint fizetésemelések érdekében. A bányászok „csak” 50%-os emelést követelnek, meg is ígérte nekik az ideiglenes vezetés.

1990. március 12.

Találkozó Fülöp G. Dénes református lelképásztor lakásán, Király Károly kérésére. Jelen voltak dr. Brassai Zoltán,³⁵ dr. Bocskai István,³⁶ dr. Dienes,³⁷ Kincses Előd, Jakabffy Attila,³⁸ Káli Király István,³⁹ Körmöczky Zoltán,⁴⁰ Salati Ferenc (Király referense Bukarestben). Megbeszéltük a március 15-e megünneplésének szervezését az RMDSZ égisze alatt, és Király külön figyelmeztetett, hogy ne engedjük magunkat provokálni, mert a hírek szerint ellenakcióra készül a Vatra. Király azt is kérte, hogy a nagyvállalatok munkásaiban bízunk, akik a forradalom idején is bizonyították rátermettségüket a szervezésben.

Este a Continental Szálló vendéglőjében diskuráltunk Jakabffy Attilával, Körmöczky Zoltánnal és feleségeikkel, Vera is velem tartott, bár nehezen sikerült meggyőzőm, hogy a füstös beszélgetés részese legyen. Mérlegeltük a következő napok várható eseményeit és közösen aggódtunk a provokációk eshetősége miatt.

1990. március 13.

Vezetőtanácsi gyűlés az Uniónál, ahol a hangulatból azt szűrtem le, hogy nagyon sok ellenzőm van a színlelt barátok között. Nem tűnnek biztatónak az esélyeim, de most már nem lépek vissza. Volt munkatársaim szerint nincs jelentősége a sok rosszindulatú személy véleményének, engem a konferencia kell megválasszon, ott pedig nem lehet kétséges, hogy a többség engem fog támogatni. Hát, meglátjuk!

1990. március 14.

Ma végre elfogadták a választási törvényt, így legfeljebb két hónapot kell majd ebben a mérgezett környezetben kibírnom. Vagy még annyit sem, ha jövő héten megválasztanak elnöknek a kisiparban.

1990. március 15.

Méltósággal ünnepelt a magyarság a Székely Vértanúk emlékművénél, de koszorúk elhelyezésére került sor a Teleki-háznál, a Bălcescu-szobornál és a December 22-i Emlékműnél is. Volt ugyan kisebb szóváltás románok és magyarok között, miközben tömegesen vagy csoportokban vonultunk a Posta-reten levő emlékoszlophoz, de semmi rendkívüli. Jó volt ismét együtt látni annyi magyar embert a február 10-i gyertyás-könyves tüntetés után. Példás volt a szervezés, az RMDSZ minden elismerést megérdemel. És igaza volt Királynak: van egy olyan csapat, amelyik nem ijedt meg a forradalom idején sem.

Sajnos csak részben tudtam jelen lenni az ünnepségeken, mert ismét gyűlésen volt kötelező jelen lennem a NEIT-ben. A románság ugyanis nem vette figyelembe, hogy számunkra milyen jelentős ez az ünnepnap, amit eszmélésem óta először ünnepelhettünk meg szabadon, és nagyon fontos gyűlést hívtak össze. Hogy azon folytonosan támadják a magyarságot, úgymond szeparatizmusa miatt. Juncu ügyvéd, Țira őrnagy, Vlad Rădescu⁴¹ és társaik csak úgy fröcsköltek a gyűlölettől. Mit is várhattam volna tőlük? Azért jólesően hallottam Smaranda Enache, Aurel Rusu állatorvos és főleg Alexandru Todea, görög katolikus bíboros higgadt véleményét.

1990. március 16.

A tegnapi, fásaszító nap nem adott lehetőséget arra, hogy a tévét nézzem, így csak ma tudtam meg, hogy a román „szabad” tévé bemutatott egy írást, amely 1989 januárjában (!) jelent meg az Egyesült Államokban, és amely arra szólítja fel az USA kormányát és népét, hogy tegyen lépéseket az Erdélyben élő, 3 millió magyar kisebbségi megmentésére. Az amerikai magyarok által jegyzett írás egy térképet is tartalmazott, amely a történelmi Magyarországot ábrázolja. A román tévé „elfogulatlan” kommentátora mindezt úgy tálalta, mintha a minap történt volna, és ugyanezt a csúsztatást átvette a helyi román napilap, a *Cuvîntul Liber* is, felháborodottan kommentálva, hogy a magyarok követelik Erdélyt! Éles, uszító hangnemben, aljas módon támadták az erdélyi magyarságot, mintha mi írtuk volna a cikket, és mi volnánk a felelősek mindezért...

Kincses Előd és Jakabffy Attila azonnal Bukarestbe utaztak, és ma este elmagyarázták, milyen körülmények között és mikor született a cikk, ami pedig a térképet illeti, annak mondták, ami: történelmi tény, de sehol nincs a cikkben olyan utalás, hogy vissza kellene követelni Erdélyt. Persze minden

igyekezetük ellenére nem tudták meggyőzni az eleve rosszindulatú román műsorvezetőket.

Függetlenül a magyarázattól, a tegnap esti bemutatás következményeként, ma este itt vonult el a Hosszú utcán a Főtér felé, mintegy 3-400 félrészeg román, akik üvöltöztek: Murim, luptăm, Ardealul nu cedăm!⁴² De ki kérte tőlük? És mi az, hogy előbb meghalnak, aztán harcolnak? Tragikomikus, de nyilvánvaló a provokációs cél. Csak bele ne dőljünk ebbe a csapdába!

1990. március 17.

Mint megtudtam, az esti román tömegbe beleszaladt egy Trabant, állítólag mozgássérült magyar által vezetett gépkocsi, és 14 ember kisebb-nagyobb sérülést szenvedett. Majd meglincselték a szerencsétlen embert, és persze az a vád, hogy szándékosan cselekedett. Nagyon feszült a hangulat a városban. Tüntetések úgyszólván minden utcasarkon. Az RMDSZ kezdeményezésére a magyarság gyertyás, csendes vigyázással óvta az esetleges támadástól a koszorúkat és az obeliszket a Székely Vértanúk emlékművénél.

Nagyon nyugtalan nap végén az is növeli aggodalmamat, hogy Kati még nem érkezett vissza Pestről és hírünk sincs róla. Csak nem akar ott maradni, dolgozni?!

1990. március 18.

Hála Istennek, megérkezett Kati, sikerült beiratkoznia az ELTE angol nyelv szakának felvételijére.

A városban jártam, vihar előtti csendet éreztem. Ma nem volt nagyobb szabású, utcai tüntetés nálunk, de több intézményben, iskolákban továbbra sincs nyugalom, egyesek szinte kéjelegve szítják a gyűlöletet, élen jár a helyi román napilap, de ez már fel sem tűnik. Az országos helyzet is nagyon zavaros, hiszen a *Temesvári Nyilatkozat* 8. pontja melletti kiállítás (mely szerint volt kommunisták ne juthassanak vezető szerephez a választások után) utcai megmozdulásokhoz vezetett Kolozsváron, Bukarestben, Constanțán. Ugyanakkor hírek szerint Iașiban azért vonultak fiatalok az utcára, hogy a marosvásárhelyi orvosi egyetemen történő magyar oktatás ellen tüntessenek!

A román média mindent megtesz, hogy tovább szítsa a nemzetiségi ellentéteket. Azt terjesztik, szemrebbenés nélkül, hogy tízezrekre rúgó magyar állampolgár tömege özönlött el Erdélyt a március 15-i ünnepség idején, és nem átaláltak Szatmárnémetiben, Marosvásárhelyen és több más városban magyar nemzeti zászlókat lobogtatni. Szatmáron állítólag incidensekre is sor került a helyi románok és magyarok között.

Délután-este Miskáékkal ültünk össze, számba vettük: mi a teendő? Ők is, mi is arra gondolunk, hogy nincs időnk az itteni nemzetiségi indulatok lecsillapodását kívárni, hiszen közeledve az ötven évhez, talán most még sikerülne Magyarországon, Miskának esetleg Németországban valamilyen anyagi

sikert megalapozni. Ehhez viszont nagyon határozottan kellene lépni. Bizonytalan vagyok, Vera és Erzsébet szintén, Erzsébet inkább maradna. Érzem, hogy nyugalmas évekre nem számíthatunk...

1990. március 19.

Emlékezetes nap! Délelőtt randalírozó, román tömeg, amelyet vidékről, állítólag a Görgény-völgyéből szállítottak be Vásárhelyre, a Főtéren garázdálkodott, a Színház téren összetörték és letépték a magyar plakátokat, minden magyarul szóló emberbe belekötöttek, csoportosan jöttek-mentek. Végül dél felé a Városháza előtt ordibálva kikövetelték Kincses Előd lemondását a megyei NEIT alelnöki funkciójából. Körmöczky Zolival 12 óra körül a Park Szálló felé tudtunk csak kijutni az épületből, mert a főbejáratot és a két oldalbejáratot lezárta a részegnek tűnő, román falusiak hada. Űra őrnagy ott „vitézkedett”-intézkedett közöttük, keresték az egész épületben Kincses Elődöt, hogy személyesen jelentse be lemondását, de nem találták. Én az Unióhoz mentem, hogy a holnapi megyei konferenciával kapcsolatos utolsó híreket megtudjam. Körmöczky Zoli később megtelefonálta, hogy Kincses ugyan bejelentette lemondását, de nem tekinti azt hitelesnek, hiszen a NEIT gyűlést senki nem hívta össze. Mégis, a tömeg lecsillapítását remélte elérni ezzel a bejelentéssel.

Holnapi jelölésem miatti aggodalmakkal terhelten, késő délután kerültem haza, és döbbenettel hallgattam a marosvásárhelyi rádió adását, amelyben folytonosan felhívással fordult a rendőrséghez és katonasághoz, hogy védjék meg az RMDSZ székházát, amelyet elvadult román tömeg ostromol! Felszaladtam a Petelei utcán (most Grădinarilor), a Deák Farkas (Retezatului) utcában, a börtön épülete előtt azonban már sűrű tömeg volt, többnyire aggódó magyarok, rendőrök alig. A Törvényszék utcájába már nem is sikerült bejutnom, de vérfagyasztó is volt a hangulat, üvöltözés. Hazaindultam Miskával, otthon lestük a rádió híreit és nem hittünk a fülünknek, hogy mindez megtörténhet Marosvásárhelyen: a tömeg szó szerint megpróbálta rágyújtani a házat a bent rekedt, körülbelül 70 magyar fejére, köztük az RMDSZ több vezetője is ott szorongott a padláson. A késő éjszakai hírekig fennmaradtam, pedig holnap nehéz nap vár rám. Az utolsó hírek megbor-zongattak: Sütő Andrást alig sikerült kimenekíteni a székházból, állítólag eszméletlen állapotban van a fejét ért ütések miatt! A többi magyar is kisebb-nagyobb sérülést szenvedett, de végül is nem sikerült felgyújtani az épületet, az utolsó utáni pillanatban a katonaság menekítette ki a bent szorultakat.

Ezek után marad a kínzó kérdés: kell-e nekem ilyen helyzetben vezetői állást megpályáznom? Hiszen ha megválasztanak, itt kell maradnom, és nem számíthatok „kegyelemre”! Holtfáradtan zuhantam az ágyba.

1990. március 20.

Mit írhatnék ma, ha a tegnapot emlékezetesnek jeleztem?! Hihetetlen, személyes sorsomat, a család sorsát, de bizonyára az erdélyi magyarság közeljövőbeli sorsát is meghatározó események forgatagában megpróbálok összegezni. Zúgó fejjel...

Reggel nyolcra kellett a Kisipari Szövetkezetek megyei konferenciájára jelentkezni az Egyetemiek Házában (Ifjúsági Ház, Mihai Eminescu Ház). Feszültségemet oldandó és a tegnap esti események színhelye látásának kényszere gyaloglásra sarkallt, ezért idejében elindultam a friss márciusi reggelen. A Bolyaiak terére érve láttam a füstös RMDSZ-székházat, a szokatlanul kihalt utcán kevesen és sietve haladtak a téren, magam sem időztem hosszasan, a Teleki Téka előtről visszanezve próbáltam elképzelni, mi is zajlott le tegnap este. A Kossuth Rádióból már ébredésemtől hallottam, hogy Sütő András egyik szeme látását bizonyára nem nyerheti vissza, mentőhelikopterrel szállították Bukarestbe.

Így „felverte” érkeztem a megyei konferencia színhelyére. A gyűlésre nincs értelme sokat vesztegetnem a szót, a három jelöltből (Kiss András, Albu Liviu és jómagam) két forduló után (az elsőben Kiss András már kiesett) döntő többségben engem választottak a küldöttek a Kisipari Szövetkezetek Maros Megyei Szövetsége elnökévé. A délután négy körül befejezett konferencián az alelnököket (Sabău Rodica, Bucin Vasile) is megválasztották, aztán az UCECOM (a kisipari szövetkezetek országos központja) elnökével, Dumitru Dîngăval és az eddigi elnökkel, Kiss Andrással az Unió Kossuth utcai kávéháza mentünk ebédelni. Ebéd közben tudtuk meg, hogy a Főtéren nagy magyar tüntetés zajlik a tegnapi atrocitások miatt, Kincses Elődöt visszahelyezték alelnöki funkciójába, és a tízezresre becsült tömeg követeli Iliescu elnök marosvásárhelyi jelenlétét, valamint a bűnösök példás megbüntetését. Az ebéd alatt csak szórványosan érkeztek a hírek hozzánk, de amikor autóval elindultunk, hogy a miniszteri rangú vezetőt kísérjem a repülőtérre, csak az Arany János utca felé mehettünk, mert a Főtér teljesen le volt zárva továbbra is a forgalom elől. Dîngă is megjegyezte, hogy vajon kik ezek az emberek, akik az egykori pártgarázs előtti parknál veszteglő autóbuszokról szállnak le, botokkal és rönk-akasztó eszközökkel (románul: țapină) a kezükben? Mindhárman csodálkozva néztük a sürgölődő katonákat-rendőröket, akik a buszból kiszálló embereket irányították, de bennünket nem akadályoztak haladásunkban. Mikor megérkeztünk Kiss András Gyulai Pál utcai lakásához, Dîngă elbúcsúzott a volt elnöktől, és mi, Pító János sofőrünkkel a régi repülőtér felé kanyarodva mentünk ki a vidrátszegi repülőtérre. Ott még több mint egy órán át beszélgettünk a szövetkezeti kisipar jövőjéről, az áprilisban esedékes kongresszus előkészületeiről, majd a repülő felszállása után magam is hazatértem.

Itthon Pista bátyám fogadott azzal a rémisztő hírrel, hogy majd agyontáposták a Grand Szálló felől támadó románok, futva menekültek Attila fiával

együtt, a nyugdíj-palota udvarán át nyertek egérutat az őket üldözők elől. Még szerencse, hogy mivel évekig a Kultúrpalotában laktunk, bátyám nagyon jól ismerte a járást, de annyira meg volt rémülve az átélt eseményektől, hogy még elmesélés közben is egész testében remegett a felháborodástól és az átélt iszonyattól. Kapkodva és részletekben értesültem tőle, hogy egész nap ott voltak a tüntetésen, de valamikor hat óra körül az Albina tér felől rájuk rontó román tömeg megfutamította az addig békésen tüntető magyarokat. Bár nagyon fáradt voltam, visszaöltöztem, és igazolványomban bízva megpróbáltam bejutni a székházba, bár Vera igyekezett lebeszélni arról, hogy odamenjek. Nem jutottam túl az Albina téren, le volt zárva a forgalom, senkit nem engedtek a székház közelébe, ahol állítólag ideiglenes elsősegélynyújtó pontokat rendeztek be, mert több tíz sebesültet kellett ellátni sürgősen. Egyes hírek szerint halottak is vannak.

Hazajöttem, hogy mindezt még lefekvés előtt leírjam, és közben figyeltük a híreket. Állítólag Ploiești mellől ejtőernyős egységet irányítottak a városba, amely körülzárta a központot.

Még röviden beszámoltam Verának a megválasztásomról, a gyerekek nem nagy lelkesedéssel fogadták a hírt, mindhárman féltének az exponált pozícióm miatt. Ugyanakkor azzal vigasztaltam őket, hogy amennyiben nem éppen ma lett volna a konferencia, biztosan a székházban kellett volna lennem a tüntetés ideje alatt, és ha Pista is ilyen nehezen menekült meg, ki tudja, velem mi történhetett volna. Ezzel a „jó hírrel” zártuk a napot, és furcsa megkönnyebbülést érzek, mert biztos vagyok abban, hogy a politikai pályát végre elhagyom.

1990. március 21.

Hajnali ötkor már elindultam a székház felé. Soha nem fogom tudni kitörölni emlékeimből a szőnyegnyi vastagságú üvegtörmeléklet a Grand Szálló előtt, egy oszlopot is kidöntő teherautóroncs látványát a volt görög katolikus katedrális lépcsőjén, a megalvadt vértócsákat. Ez lenne a csendes, kedélyes, nyugodt, műveltségére oly büszke Marosvásárhely?!

Két kordonon kellett átjutnom, harckocsik, kételtű járművek fogták körül a székházat, gyanakodva vizsgálgatták igazolványomat az egyértelműen más-honnan ide vezényelt katonák, de átengedtek. Az épület is feldúlt állapotban van, szőnyegek locsognak a víztől, a folyosókon fel nem csavart, tűzoltásra használt csövek, betört ablakok sokfelé, piszok és szemet, amerre látok. A holtfáradt és teljesen berekedt Kincses Előd örömmel üdvözölt, azt hitte, átadhatja úgymond a kényszerű szolgálatot végre valakinek. Közöltem vele és az ugyancsak ott toporgó Scriciu tábornokkal, hogy csak búcsúzni jöttem: tegnap óta elnöke vagyok a megyei kisiparnak és ott közel 20 ezer ember sorsáért felelek majd. Előd mégis megkért, maradjak már néhány órát, mert ő hazamegy, letusol, és muszáj aludnia legalább néhány órát, ne is keressük. Átérez-

ve a helyzetet, természetesen maradtam. Scriciu arra kért, hogy vezessem végig az épületen az ejtőernyősök parancsnokát. Az épület bejárása közben kiskatonákat állított a parancsnok a különböző ablakokhoz. Mikor megkérdeztem, komolyan gondolja, hogy valaki megtámadhatja az épületet, a vállát rándította: ő azt a parancsot kapta, hogy biztosítsa az épületet. Arra a kérdésre nem volt hajlandó válaszolni, hogy amennyiben tömeges megmozdulásra kerül sor, belelövet-e a tömegbe? Belátom, ostoba kérdés volt részemről.

A kiskatonákkal beszélgetve kiderült, valóban Ploiești környékéről hozták őket, és nem is értik, mi történt itt. Nyilván nem tarthattam nekik előadást a város történelméről, de annyit megjegyeztem, hogy a 19-én történt vandalizmus ellen békésen tüntető magyarokat románok támadták meg botokkal, és ennek visszaverése a sokkal nagyobb magyar tömeg által vezetett a sok román sebesüléséhez. Láttam: hitték is, nem is. Elég megszeppenteknek tűntek.

Végül délben csak elhagytam a székházat, mert várt Kiss András, hogy átadja az irodáját és néhány fontos dokumentumot. Az irodában a volt munkatársaim bizakodással és örömmel üdvözöltek, kissé nyugodtabban nézek a feladatomból. Elődöm nem sok időt töltött velem, igyekezett haza, szemmel láthatóan megviselte a tegnapi konferencia eredménye, betegsége is kínozhatta, de megígérte, hogy felhívhatom, ha további beszélgetést akarok kezdeményezni.

Több szövetkezeti vezetővel beszéltem telefonon. Valamennyien nem is annyira a szövetkezeti gondokkal voltak elfoglalva, hanem tőlem akartak hiteles információhoz jutni a tegnapi történésekkel kapcsolatban. Néhányan (Fóris Péter Nyárádszeredából, Marton Károly Szovátról) mozgósítani akarták szövetkezeti tagságukat a marosvásárhelyi magyarok védelmében. Nyugalomra intettem őket és azt mondtam, ha mi nem tudjuk megvédeni magunkat, akkor az ők esetleges Marosvásárhelyre érkezése csak fokozhatja a bajt, hiszen a román média máris azzal van tele, hogy a magyarok öldösték a románokat.

Délután Lóriéknál néztük a televíziót, és szörnyülködve hallgattuk a súlyos csúsztatásokat a román tévében: ilyen állítások is elhangzottak, hogy magyar nemzeti zászló leng minden középületen, a magyarok keresik a románokat, hogy megöljék őket stb. Mi, akik itt vagyunk, levegőt sem kapunk a képtelenségek hallatán.

1990. március 22.

Nagyon nehéz józanul elviselni ezt az állapotot, alakoskodni naphosszat, nyelni a hazug, goromba megnyilvánulásokat, a műveletlen hőzöngőket, és közben gondolkodni, tervezni.

Van, aki nem bírja: ma valósággal beesett az irodámba Onucsán Ibi, az Unitatea Szövetkezet elnöke, és sírva kérdezte: ezek után még itt tudok ma-

radni? Elmondta, hogy félti a két gyereket ettől a vandál hangulattól, felpakolnak férjével együtt a Skodájukba és kimennek Magyarországra. Ha nem jönnek három hét múlva, akkor tudjam, hogy kitelepednek. Arra kért, hogy „tartsam a hátam” a városnál, volt főnöknőmnek, Moldovan Sandának, aki most Attila főnöke, ne mondjam el, hogy mi a szándékuk, mert csak szabadságot kért a férje. Nehezen fogadtam el, amit mondott, maradásra biztattam, de csak a fejét csóválta, mondván, hogy javíthatatlan naiv vagyok. Belátom, valahol mélyen irigyeltem a határozottságáért, de persze fiatalabbak, mint mi, keresem a kibúvót a mi számunkra.

Siklódi Péter (volt benzinkutas Koronka határában) is megkeresett és elmondta, nem szabad maradni! Hogy ezt még hányan mondták el ma, nem jegyeztem fel, de azt mindenképpen ide írom, hogy Nagy Lacika munkatársam és futbalszenvedélyben szinte velem versenyző kommentátor, akinek kisfia tavaly januárban született, szintén a távozás mellett döntött. Ugyancsak a gyereke jövőjére hivatkozott.

Közben nincs béke a Városháza előtti téren. Az épületet továbbra is tankok és kétéltű harckocsik (TAB) fogják körül. Az éjjel is bent voltam egy ideig, aránylag csendesebb volt, de napközben még össze-összejönnek román csoportok és skandálnak: hol vannak a halottaink? Mi magyarok inkább csendben vagyunk, és egyenként próbáljuk feldolgozni a szégyenletes eseményeket, amelyek szerintem megtörték Marosvásárhely nimbuszát. Vagy csak hazug barátság volt az itteni magyarok és románok egyetértése mind ez ideig?

1990. március 23.

Ez már egyenesen tragikomikus: megválasztottak (kineveztek?) a Maros megyei NEIT egyik alelnökévé! Pedig nem így indult a nap. Kora reggel a kisipari teendőket néztük át munkatársaimmal, tervezetet készítettünk a következő hetekre, és megállapodtunk, hogy az áprilisban esedékes kongresszusra kiket jelöljük, milyen kritériumok alapján. Tele volt a fejem a közeljövő munkahelyi gondjaival, amikor a megyei NEIT rendkívüli gyűlésére siettem. A székház előtt már meg sem lepődtem a harckocsik jelenlétén meg azon sem, hogy a téren mintegy 200 román tüntetett és skandált egyvégben: Unde ne sunt morții? Noi suntem cu Vatra, voi sunteți cu șatra! Murim, luptăm, Ardealul nu cedăm! Vagyis: Hol vannak a halottaink? Mi a Vátrával, ti a sátorosokkal! (egyértelmű célzás a cigányok fraternizálására a magyarokkal). Meghalunk, harcolunk, de Erdélyt nem hagyjuk! Ilyen „díszletek” között is az foglalkoztatott, hogy minél hamarabb visszatérhessek a munkahelyemre, hiszen rengeteg problémát kellett még áttekintennem.

A gyűlésteremben is inkább a magammal hozott papírokkal bíbelődtem, illetve a közelemben ülő Makkai Jánossal, Pokorny Lászlóval,⁴³ Körmöczky Zolival váltottam néhány szót. Nem nagyon figyeltem a szervezési felveze-

tésre, csak azt rögzítettem, hogy bizonyára a teljes eddigi vezetést leváltják, ezt előre tudni is lehetett. Az asztal főhelyét teátrálisan uraló, lövedékekkel teli hevederrel, pisztolyos egyenruhájában Gelu Voican-Voiculescu, a miniszterelnök, Petre Roman⁴⁴ személyes küldötte foglalta el. A folyosókon is így közlekedett, több, szintén fegyveres testőre kíséretében, így fel sem tűnt, hogy a fegyverek teljesen indokolatlanul (és nem éppen veszélytelenül) „vettek részt” a gyűlésen. Amikor valahogy sikerült mederbe terelni a tennivalókat, elhangzott az a javaslat, hogy a leendő vezetőket úgy kell javasolni, hogy a román nemzetiségűeket a magyar fél, a magyar nemzetiségűeket pedig a román fél fogja megnevezni. Némi vita után ez elfogadásra került. Ezek után „kiosztották” a szerepeket: a megye élén román elnök lesz, hiszen többen vannak, ugyanakkor a három új alelnök közül kettő magyar nemzetiségű lesz. Mivel pedig figyelembe kellett venni a politikai pártokat, az egyik alelnököt mindenképpen a történelmi román pártok soraiból kell megválasztani, és itt a Kereszténydemokrata Nemzeti Parasztpárt volt a „kedvezményezett”. Nemigen figyeltem ezekre a dolgokra, hiszen tudtam, hogy a magyar fél Kolozsváry Zoltán⁴⁵ és Körömczky Zoltánt fogja jelölni, illetve az ő támogatásukat fogja javasolni a román félnek az időközben elrendelt szünetben megejtett egyeztetés során. Azzal a biztos tudattal ültem vissza a helyemre, a hátsó sorok egyikébe, hogy rövidesen vége lesz a gyűlésnek és igyekszem vissza az irodámba.

Az elnök személyére tett javaslat az eddigi egyik alelnököt, Gilea Valert „léptette elő”, hogy úgymond valaki képviselje a folytonosságot a régi vezetésből. A szavazás kézfelemeléssel és különösebb számolgotás nélkül, vagyis teljesen szabályellenesen zajlott, de nem foglalkozott senki ezzel. Javasolták alelnöknek Aurel Rusu állatorvost, egykori szomszédomat, aki görög katolikus lelkész fia, kitűnően beszél magyarul és a parasztpárt tagja. Itt kisebb incidens történt, mert az ifjúsági kérdésekért eddig felelős Dorel Pop üzemmérnök, aki szeretett volna alelnökké avanszálni, sértődött hangon kérte számon, hogy miért nem őt jelölik a magyarok, és látványosan kivonulva bevágta a nagyterem ajtaját. Voican-Voiculescu ellentmondást nem tűrő hangon mondta ki a szentenciát, miután persze szavaztatott: Aurel Rusu az egyik alelnök.

A román fél részéről a javaslatokat Vlad Rădescu színész olvasta fel: Kolozsváry Zoltán. Voiculescu megkérdezte: ki az, álljon fel! Zoltán eleget tett a felszólításnak, de azonnal elhárította a bizalmat azzal, hogy neki legalább 60 ember munkájáért kell felelnie a privatizációnak indult műhelyben, de Voiculescu ingerülten leintette: rendkívüli helyzetben rendkívüli intézkedések szükségesek, és mivel az egyeztetés során világossá vált, hogy a románság megbízik benne mint vezetőben, Zoli nem utasíthatja vissza a javaslatot. Voiculescu az ablakon át a térre mutatva patetikusan kérdezte: maga nem hallja, hogy kiabálnak az emberek odakint? Most nincs idő mérlegel-

ni, most azonnal kell döntenie és az új vezetőségnek meg kell tennie a legsürgősebb lépéseket a nyugalom helyreállítására. Zoli tudomásul vette, hogy a gyűlés egyhangúlag megszavazta alelnökké választást és nem erősködött tovább.

Elmerülten diskuráltam szomszédommal, amikor a nevemet hallottam. Nem hittem a fülemnek, hogy engem javasoltak második magyar alelnöknek! Felemelkedtem, de mielőtt tiltakozni kezdtem volna, Voiculescu már le is zárta az ügyemet, hogy egyhangúlag megszavazva! Amellett, hogy fel sem ocsúdtam a meglepetésből, tudom, nem lett volna sikere, Kolozsváry Zoltánhoz hasonlóan, az én tiltakozásomnak sem, még ráadásul szégyelltem is magam, hogy nem szóltam. Teljesen meg voltam zavarodva és csak néztem, mi történhetett? Kiderült, hogy Körmöczky Zoli jelölése azon bukott meg, hogy a románok kifogásolták, hogy a felesége abban a Tudor negyedbeli gyógyszerárban dolgozik, ahol napokkal előbb megpróbálták kiírni a kirakatra a magyar szöveget!

Késő estig egyeztető tárgyalásokon vettem részt, de csak nem tértem magamhoz. Történt, hogy Voiculescu paritásos alapon összehívta a román és magyar képviselőket, és megpróbálták egyeztetni, hogy milyen kommunikációval csillapítsák a felkavart kedélyeket. Nehezen ment az egyezkedés a kölcsönös vádaskodások miatt. A magyar oldalon Kincses Előd, Frunda György,⁴⁶ Kolozsváry Zoltán voltak a megbízott szóvivők, míg a román oldalon Judea ezredes, Man Nistor tanár, Radu Ceontea festőművész, Marius Sabău orvos és mások alig hagyták a magyarokat szóhoz jutni. Aurel Rusu friss alelnök kollegámmal fegyelmezett némaságban figyeltük a vitát, nekünk „nem osztottak lapot”, nem voltunk a paritásos bizottság tagjai, meg igazából én továbbra is le voltam ragadva a „hogyan tovább?” állapotnál. Végül magának Voiculescunak is sok volt az egyoldalú hőzöngés, és az asztalra csapva mondta Ceonteának: maga egy szót se szóljon, mert mindjárt mutatok valamit; és kicsapott a táskájából az asztalra egy köteg újságot, amiből ideges kézzel kivett egy példányt a *Glusul Vilcean* (talán ez a lap neve) március 21-i számából, és olvasni kezdte, amit Ceonteára, Judeára és Țira őrnagyra név szerint hivatkozva írt az újság. Ez egy felhívás volt, amelyben Marosvásárhelyre hívják a „román testvéreket”, hogy megmenekítsék az itteni románokat a vérszomjas magyarok markából. Frunda és Kincses megpróbálták megszakítani a felolvasást, mondván, ők is birtokában vannak számtalan, durva hamisítást tartalmazó kiadványnak, de most késő este van, inkább próbáljunk haladni a közlemény szövegével. Voiculescu viszont nem hagyta abba, hanem felolvasta azt a részt is, amelyben a magyar nemzeti lobogó minden középületen való kitűzését hazudják a fent nevezettek, és feltette a kérdést: tudják maguk, hogy vonatokat kellett leállítani a Zsil völgyéből és Olténiából, mert ennek a hazugságnak a következtében ezrével jöttek volna a románok Marosvásárhelyre, és akkor ki felelt volna azért a vérfürdő-

ért, amit nem lehetett volna megakadályozni? Megígérhetem maguknak, hogy felelni fognak ezért a felhívásért!

Itthon Vera, látva „kiborult állapotomat”, azonnal kezelésbe vett, és elmondta, hogy ez úgyis csak a választásokig tart és azok két hónap múlva lezajlanak, ne vegyem annyira a szívemre a dolgot, csak annyit kell teljesítenem, amennyit a kisiparban betöltött elnöki teendőm megenged, arra koncentráljak. Ezzel együtt nem tudott megnyugtani, hiszen ez a felelősség nyomasztóbb volt minden eddigénél.

1990. március 24.

Tovább folytatódtek a tárgyalások a magyarok és románok megbízottai között, de magam alig értesültem a dolgok állásáról, hiszen valakinek a vezetőségből jelen kellett lennie több helyszínen is, amellet igyekezni kellett a hivatalos papírjaim aláírásával, ráadásul a kisipari tevékenységemet is folytatni.

Megérkezett a kormány által kinevezett bizottság, amely a marosvásárhelyi események kivizsgálását hivatott lefolytatni. Magyar tagjai Lászlóffy Pál tanár Csíkszeredából⁴⁷ és Verestóy Attila vegyész, bukaresti műegyetemi tanár.⁴⁸

1990. március 25.

Megszűntek a tüntetések a székház előtt, nyugalmasabb volt ez a nap. Vasárnap ellenére is bent tartózkodtam az irodában, rengeteg olvasnivaló, kivizsgálandó panasz foglalt el. Később francia, majd egy temesvári újságíró járt nálam, ez utóbbi megörvendett, mikor megtudta, hogy Temesváron végeztet a műegyetemet, sok személyes dologról is kérdezett.

Beszélgettem N. S. Dumitruval, aki bukaresti egyetemi tanárként szintén a kormánybizottság tagja. Művelt, széles látókörű embernek tűnik. Miután kint járt a Görgény-völgyében, négy szemközt egy kávéra leültünk beszélgetni az elnöki iroda egyik sarkában. A helyiségben senki nem tartózkodott, amikor kijelentette: nézze, számomra már kialakult a pontos kép arról, hogy mi és milyen időrendi sorrendben történt. Elismerte, hogy a megtámadott fél a magyar volt, és azt is sejtette, hogy a szeku emberei közreműködtek. Legemlékezetesebb kijelentése mégis ez volt, mintegy következtetésként: magának mint magyarnak elmondom, de ne várja, hogy a bizottság hivatalosan elismerje, amit mondtam, de azt szerettem volna, ha tőlem tudja, mi a magánvéleményem. Átnyújtotta névjegykártyáját, és arra biztatott, ha Bukarestben járok, keressen fel, szívesen segít, ha teheti.

Amikor este hazaértem, a tévéhíradó elfogultan magyarellenes adását ki-kapcsoltam, nem volt türelmem nézni. A késő esti híradó viszont annál meglepőbb volt, mert abban kerek pereg elhangzott, hogy sem Hodákon, sem Libánfalván, sem más Görgény-völgyi faluban nincsenek halottak. De miért ilyen későn mondják, ezeket a híreket kevesen nézik?!

1990. március 27.

Roppant nehéz, fárasztó napon vagyok túl. Reggel az Uniónál kezdtem, aláírtam az aktákat, majd a tanácsnál az *Adevărul* című lapnak adtam interjút a marosvásárhelyi helyzetről egy bizonyos Achim nevű újságírónak. Nem volt szimpatikus, kértem, szöveghűen írja azt, amit mondtam, nem volt bizalomgerjesztő.

Délután Tolmár Klára magyarországi újságíró kért gazdasági helyzetjelentést, majd egy órát faggatott. Utána Tófalvi Zoltánnal⁴⁹ megkíséreltük időrendi sorrendbe szedni a januártól március 15-ig történt eseményeket, de sajnos Zoli elég gyatrán gépel, ezért is nagyon amatőr munkának éreztem mindazt, amit sikerült kihozni ebből a közös kísérletből, pedig mindketten igyekeztünk.

1990. március 28.

Most már napok óta nincsenek utcai tüntetések, viszonylag nyugalom van a városban. De folytonosan kapom a híreket újabb és újabb ismerősök meneküléséről, vagy legalábbis kísérletről a kitelepedésre. Tartom a „váltogató” munkabeosztást, de nagyon leterhelve érzem az idegeimet, nem tudom, meddig bírom.

1990. március 29.

Telekonferencia az Uniónál, a kongresszusi előkészületek jegyében. Több pontban javaslatokat terjesztettem elő az elnök-kollégákkal való konzultálás után, az UCECOM ígérte, hogy a javaslatainkat belefoglalják a tervezett záródokumentumba.

Délután nemzetközi sajtókonferencián vettem részt, a kormánybizottság tagjai számoltak be eddigi megállapításaikról, de nem voltak le végleges következtetést, még sok munka vár rájuk, mondták. Egyre jobban szót értünk Lászlóffy Pállal, egyformán „látunk” számos kérdésben.

Az egykori munkatársak közül már Georgescu Guszti (de újabban Ágoston Péter)⁵⁰ is Magyarországon telepedett meg, második feleségével, Jutkával. Ezt Balázs Jóska telefonálta meg ma este. Vajon meddig kell leltároznom ezeket a veszteségeket? Már amelyek egyáltalán tudomásomra jutnak...

És Kincses Előd meg Jakabffy Attila is elmentek, sietve, mert bizonytalanak (vagy személyükre nézve nagyon is egyértelműnek...) látják a közeljövőt. A határátlépésükhöz szükséges igazoló, „munkahelyükre” vonatkozó hivatalos aktát azzal a rossz érzéssel írtam alá, hogy talán győzködnöm kellett volna őket: ne meneküljenek! De nem éreztem magamat olyan magabiztosnak, hogy ezt megtehettem volna.

1990. március 30.

Gyűlés az Uniónál, tanácsülés az Electromecanica Szövetkezetnél, sok jó ötlet az átszervezéssel kapcsolatban, és kellemetlen kérdések a megyei szervezet szerepét illetően. Elgondolkodtató! Később az IMATEX-be⁵¹ hívtak egyeztetésre a vezetőség és a szakszervezet között, aztán Makkai Jánossal ültünk le egy kis eszmecsere-re. Sokkal radikálisabban gondolkodik az eseményekről, és határozottan kijelentette, hogy ő soha nem fog innen elmenni, ha másért nem, hát azért, hogy bosszantsa jelenlétével és „pörös szájával” a románokat. Tulajdonképpen igazat adok neki, de nem vagyok biztos benne, hogy egy adott időben nem fogok-e innen elmenni. Érdekes, hogy minden határozottsága ellenére kilátástalannak ítéli a megbékélést a közeljövőben a magyarok és románok között.

1990. március 31.

Ma nem voltam valami bizakodó hangulatban az Unió jövőjét illetően. Túl sok tapasztalt ember készül nyugdíjba menni karkedvezménnyel, és nem tudom, kivel pótoljuk tudásukat. Emberileg értem, nagyon kedvezőnek is tűnik az új lehetőség, de sajnálom, hogy nem számíthatok rájuk a jövőben. A szövetkezeti elnökök pedig egyre élesebben vetik fel az önállósodás gondolatát, csak arra nem gondolnak, hogy a szövetkezés alapgondolata sérülhet, túl azon, hogy milyen szerepet szánnak (ha szánnak egyáltalán!) a megyei képviselőnek. Nem lesz könnyű elvezetni ezt a heterogén szerkezetet, és biztosan nem a jelenlegi formájában fog megmaradni. Vezetőtársaim, a két alelnök, mintha kissé sértődötten várnák, hogy munkára biztassam őket...

1990. április 3.

Nagyon el vagyok keseredve. Visszajött a kormánybizottság, de bizonyára (ahogy N. S. Dumitru jövendölte volt) románpárti következtetést fog elfogadni! Lelkiismeret-furdalásom van, talán ha profibb módon dolgozunk, talán ha naponta valaki jegyzi az eseményeket és logikai sorrendbe állítva bizonyítja egyértelmű igazunkat, akkor másként alakulnak a következtetések. De ki te(he)tte volna ezt? Kinek volt ideje, idege a felgyorsult események sodrában. Hiszen magam is alig valamit tudok csak esténként vagy kora reggel papírra vetni, olykor egészen jelentéktelen eseményeket jegyzek. Ugyanakkor az a sejtésem, hogy akkor is a román oldal felé billent volna a végső következtetés, mert megrendelésre készült a jelentés. Amelyben nincs jelentősége annak, hogy Lászlóffy Pál vagy Verestóy Attila egyetért-e vagy sem a konklúziókkal...

Tehetetlenségi érzésemet alig tudom elfojtani.

Itthon is bonyodalmak az Öcsi átiratkozásával a Bolyai esti tagozatára, ezzel is ideje foglalkoznom.

1990. április 4.

Gyűlés, majd hosszú egyeztetés Körmöczky Zolival, később Csorkuly Sándor cigány vezető (?) foglalt le az Ady negyedbeli sorstársainak problémáival. Délben Lászlóffy Pál józan, megfontolt érveit hallgattam a várható kilátásokról. Nagyon tetszett, hogy semmi elkeseredést nem tapasztalok nála, bár nem látja rózsásnak a közeljövönket ő sem. Következetes és sok munkával járó éveket jósol.

Estefelé Lóriéknál Bölöni Istvánnal⁵² találkoztam, aki már Magyarországon van. Megtudtam, hogy Lóri is kimegy Gizikével együtt vagy két hónapra, hogy előkészítsék esetleges kitelepedésüket! Sokáig forgattuk együtt a ki megy/ki marad kérdését. Ott hallottam azt is, hogy Sütő Andrásnak legfeljebb 20% esélyt adnak az orvosok arra, hogy bal szemével valaha is lásson még!

Tovább folyik a román sajtó uszító kampánya, nem akar vége szakadni. „Éljenjáró” Lazăr Lădariu főszerkesztő a *Cuvîntul Liber* helyi lap hasábjain.

1990. április 5.

Kiderült, amint az várható volt, hogy a román kormány egyoldalúan kezeli a marosvásárhelyi eseményeket. Miután meghallgatta a két tárgyaló marosvásárhelyi küldöttséget és erről egy közlemény is megjelent, tele általánosságokkal, Iliescu meg Petre Roman még külön is fogadta a Vatra Romanească küldötteit. Képzelem, miket hordtak ott össze a kárunkra!

A román tévében hírt adtak a Vasgárda újraéledéséről egy comănești-i levél kapcsán. Van még valakiben kétely azzal kapcsolatban, hogy mire várhatunk itt? Bennem egyre inkább erősödik ismét a késztetés, hogy valamit azért meg kellene kísérelni tapogatózni a kitelepedés irányába is. De nem vagyok biztos benne, hogy el tudnék innen szakadni.

1990. április 6.

Nagy nap, mert fizetést kaptam, persze a Tanácstól. Miközben úgy érzem, hogy légüres térben mozgok, itteni munkámnak szinte semmi látszatja, sietnék mindennap a szövetséghez, hogy készüljek a kongresszusra és a majdani megyei szövetkezeti átalakításokra. Pedig onnan nem is veszek fel fizetést...

Napközben az Uniónál rövid bürogyűlést tartottam, aztán az IMATEX-nél jártam, később vissza a Tanácshoz egy másik megbeszélésre a megye gazdasági lehetetlenségeiről.

Gilea Valer főnököm, Kolozsváry Zolival, Rusu Aurellal és velem közösen megbeszélésre hívta a *Népújság* és a *Cuvîntul Liber* főszerkesztőit, Makkai Jánost és Lazăr Lădariut. Kérésünk mindkettőjük felé az volt, hogy a közös húsvét közelségére és a zaklatott hangulatra való tekintettel a jövő héten legálább ne jelentessenek meg olyan írásokat, amelyek a feszültség fokozását okozhatják. Az ígéretet megkaptuk.

1990. április 7.

Nagyon nehéz dolgom lesz az uniós munkatársakkal, nem hiszik, hogy dolgozni is kell, mint egykori munkatársat néznek, nem mint főnököt. Sajnos egyesek nem tudják, hogy nemsokára el fog kelleni búcsúzniuk az eddigi kényelmes munkahelytől. Bosszankodom, hogy nekem ez a szombat sem lehet szabad, miközben ma holnap mindenki élvezi a heti két szabadnapot, nekem a vasárnap is munkával, vesződéssel telik a két munkahelyen.

Bejelentkezett a Francia Követség tanácsosa, de végül nem jött, vagy nem velem akart volna tárgyalni?

Elbúcsúztunk Erzsébettől és Miskától, Nyugatra utaznak (Németország, Svájc) azzal a kimondott szándékkal, hogy megpróbálnak valahol arrafelé egzisztenciát teremteni maguknak. Rokonaik is vannak ott, Miska anyanyelvi szinten beszéli a németet, talán sikerül. Csak hát nekünk ez újabb nagy veszteség, már ismét nem is akarom számlálni.

1990. április 8.

Valószínűtlen, hogy ezután esetleg évekig nem találkozhatunk Erzsébettel és Miskával, de talán Lórivál és Gizikével sem. Oda a teke, a szauna esélye is, a nagy beszélgetések, a Maros-parti kirándulások. És még sok egyéb, amiért egyáltalán él az ember, és amit barátságoknak nevezünk. Ebben a korban pedig már ritkán találunk más társaságot, amelyben félszavakból is értjük egymást. De hát menjünk mi is?! Mintha az egész életritmusunk a feje tetejére állt volna.

Délután beletemetkeztem Dürrenmatt: *A megbízás* című könyvébe.

1990. április 10.

A bukaresti Ambasador Szállóban laktunk, onnan mentünk az UCCECOM-hoz, a Calea Plevneire, egész nap tartott a gyűlés, ott is maradtunk még egy éjszakát. Bukarest szokatlan forrósággal és felkavart hangulattal fogadott, nagy a nyüzsgés, sok nyilvános helyen hangosan kiabálnak az emberek, nem egészen értem, mi nem tetszik most éppen a tömegnek. Persze, jönnek a választások, ez pedig propagandát kíván.

1990. április 11.

Hazarepültem, itthon a családban minden rendben, Öcsi átíratása a Bolyai esti tagozatára sikeresen intéződött. A városban és a megyében kétnapos távollétem alatt nem lettek egyszerűbbek a problémák. Egyre több gyárban van nyugtalanság és bizonytalanság, rengeteg ember sorsáról semmi biztosat nem tudni olyan értelemben, hogy szabadságot vettek-e ki, vagy ki is akarok telepedni?! Jutnak eszembe Onucsán Ibiék... Vagy akár Miskáék is, hiszen ha nem sikerül megkapaszkodniuk, ők is jönnek vissza. Bonyolult!

1990. április 12.

Idegfáradtság, szédülés, rosszullét, de be kellett mennem így is, megint csak estefelé keveredtem haza. Egy svájci úriemberrel, Belle Istvánnal volt hoszszabb megbeszélésem, szeretne segíteni vállalkozás beindításával a munkahelyteremtésben. Szimpatikus, szinte tökéletesen beszéli még most is a magyar nyelvet (harminc éve él Svájcban).

Semmi hír Miskáéktól.

A parlamenti bizottság levonta a következtetéseket a marosvásárhelyi események történéseit illetően – és megtartotta a véleményét magának. Állítólag majd a megalakulandó Parlamentnek fogják bemutatni a jelentést. Verestóy Attila és Lászlóffy Pál szerint teljesen félrecsúszott (csúsztatott) a jelentés, ők nem is fogadták el következtetéseit.

Felháborító, hogy miközben a *Népújság* tartja ígéretét, a *Cuvîntul Liber* mintha fokozta volna gyűlölködő és gyűlöletet szító írásainak számát. Felhívtam Lazăr Lădariut, aki azzal replikázott, hogy a cenzúra megszűnt!

1990. április 13.

Ugyanaz a kétlaki élet ma is a két munkahely között. Este élmény volt a *Mózes* bemutatója, Ferenczi Istvánnal a címszerepben. De nem szeretem a premiereket, majd még meg akarom nézni később is a Madách-darabot. Előadás után Makkai Jánossal jöttünk haza, és egy pohár konyak mellett beszélgettünk a kilátásokról. Majdnem egyformán látjuk a jövőt.

1990. április 15.

Látogatáson „fogadtam” Lányi Szabolcsot,⁵³ el is humorizáltunk ezen, hogy bezzeg milyen „fontos elvtársak” lettünk mindketten! Megkért, igyekezzek minél több, konkrét bizonyítékot szerezni a marosvásárhelyi eseményekkel kapcsolatban. Hiába magyaráztam, hogy itt nekünk igazságot úgyszem fognak szolgáltatni, ő kitarzott amellett, hogy a tények nagyon fontosak, de azokat profi módon kell felkutatni és bemutatni, mert a Securitate ma is él, ha SRI-nek nevezik is, és azok bizony nem ijedős fiúk, a bőrén tapasztalta az elmúlt bukaresti éveiben.

Délután négy katonai helikopter körözött nagy zajjal a város fölött. Mi éppen a temetőben voltunk Verával, az Édesapa sírjánál. Hazafelé benéztem a székházba, és megkérdeztem telefonon a rendőrségen, mi ez a nagy felhajtás. Persze semmit nem tudnak... Hozzászokhattam volna eddig.

(...)

Jegyzetek

- ¹ Sütő András: *Szemet szóért – naplójegyzetek* (Debrecen, 1993); Sütő András: *Heródes napjai – Naplójegyzetek az erdélyi magyarok exodusáról* (Debrecen, 1994)
- ² Kincses Előd: *Marosvásárhely Fekete márciusa* (Püski Kiadó, Budapest, 1990)
- ³ Király Károly: *Nyílt kártyákkal. Önéletírás és naplójegyzetek* (Nap Kiadó, Budapest, 1995)
- ⁴ Domokos Géza: *Esély I–III. Visszaemlékezések* (Pallas-Akadémia, Csíkszereda, 1996–1998)
- ⁵ Gyárfás István marosvásárhelyi matematikus, a kilencvenes évek elején Magyarországra települt. A *Napló* 1989. augusztus 9-i bejegyzése szerint „Gyárfás Pista biztatást kapott a milícián, hogy rövidesen mehetnek Magyarországra, mert egy magas rangú elvtársnak megtetszett a házuk...”
- ⁶ A hírhedt román titkosrendőrség, a Securitate magyar szlengben használt névváltozata.
- ⁷ Barabás Mihály 1989 előtt az Erdőszentgyörgyi Kisipari Szövetkezet elnöke, majd 1996–2000 között Erdőszentgyörgy polgármestere.
- ⁸ Marosvásárhelyi ügyvéd, politikus, 1989-ben az RMDSZ alapító alelnöke. Az 1990-ben alakult Nemzeti Megmentési Front Maros megyei tanácsának alelnöke. 1991–1992 között a Magyarok Világszövetségének főtitkára, 1999–2000 között a Maros megyei RMDSZ elnöke.
- ⁹ 1962-től dolgozik az erdélyi sajtóban. 1990 és 2008 között a marosvásárhelyi *Népújság* (1989. december előtt *Vörös Zászló*) főszerkesztője.
- ¹⁰ Maros megyei román nyelvű napilap.
- ¹¹ Marosvásárhelyi emberjogi aktivista, a Pro Európa Liga alapítója és társelnöke, 2008-tól a Nemzeti Liberális Párt alelnöke. 1990-ben a Nemzeti Megmentési Front Maros megyei tanácsának oktatási felelőse.
- ¹² Kolozsvári egyetemi tanár, oktatási miniszterhelyettes volt az 1990-ben alakult kormányban.
- ¹³ A szerző egykori munkatársa, népművészeti előadóként végigjárta és -fényképezte-dokumentálta a múltó székely-magyar emlékeket, 1989 márciusában hivatalosan Magyarországra telepedett, jelenleg Gödöllőn él.
- ¹⁴ Gilea Valer mérnök, az 1989. decemberi eseményeket követően ideiglenesen megalakult megyei Nemzeti Megmentési Front alelnöke, majd 1990. március 23-tól alelnöke. 1990–1992 között Maros megyei szenátor a Nemzeti Megmentési Front részéről, később Maros megyei tanácsos.
- ¹⁵ A Nemzeti Megmentési Front (Frontul Salvării Naționale) rövid neve.
- ¹⁶ A II. világháborúban Iuliu Maniu román miniszterelnök tudtával és támogatásával létrejött félkatonai önkéntes szervezet. 1944 őszén „partizánvadászat” és elrejtett fegyverek összegyűjtése címén sorozatos gyilkosságokat és rablásokat követtek el a magyar lakosság rovására.
- ¹⁷ Romániai magyar politikus, közgazdász. A Magyar Autonóm Tartomány KISZ-titkára, majd a Gyergyói rajon (körzet) első titkára, 1968–1972 között a Kovászna megyei

pártbizottság első titkára, majd a Román Kommunista Párt Politikai Végrehajtó Bizottságának pótagja. 1972-ben a hivatalos román politika elleni tiltakozásul lemondott tisztségéről. 1978. február 11-én távolították el az UJCM Maros megyei elnöki tisztségéből és a Krassó-Szörényi Faipari Kombinát (CPL – Combinatul de Prelucrare a Lemnului) igazgatójává nevezték ki. Onnan ugyanazon év szeptemberében visszatért Marosvásárhelyre, ahol 1978 szeptemberétől a Konzervgyár igazgatója lett és maradt az 1989. decemberi eseményekig. Ezt követően a Maros megyei Nemzeti Megmentési Front elnöke, az országos Front alelnöke. 1990-ben tagja lett a román Szenátusnak, mandátumáról 1991 decemberében lemondott, az új Alkotmányról való szavazás előtt így adott hangot a „Románia nemzetállam” megfogalmazással való egyet nem értésének. Két évig volt a háromszéki RMDSZ elnöke, jelenleg Mezőkovácsházán él.

- ¹⁸ 1989 decemberében nemzetvédelmi miniszterhelyettes, akit Temesvárra delegáltak rendet teremteni, majd Bukarestbe visszatérve december 22-én átállt a „forradalmárok” oldalára, majd a Nemzeti Megmentési Front tagjaként részt vett a Ceaușescu házaspár perében, mely kivégzésüket eredményezte. 1990. február 16-ig gazdasági miniszter, majd 1991. április 30-ig honvédelmi miniszter. Az 1989. decemberi eseményekben betöltött szerepe kapcsán ellene indított per ma is tart, börtönbüntetését egészségi állapotára hivatkozva függesztették fel, majd a bulvárlapok címloldalára került, amikor Bukarest egyik kaszinójában mulatott.
- ¹⁹ Fogorvos, a Nemzeti Egység Ideiglenes Tanácsának egy ideig megyei alelnöke, a Nemzeti és Keresztény Demokrata Parasztpárt részéről. A mai napig a Maros Megyei Feltalálók Szövetségének elnöke.
- ²⁰ Faipari mérnök, a dicsőszentmártoni Tehnolemn Kisipari Szövetkezet főmérnöke, majd később elnöke.
- ²¹ A Tehnolemn Kisipari Szövetkezet néhai, legendás elnöke, aki évtizedeken át vezette ezt a közösséget és világszínvonalú bútortipai termékeivel rangot vívott ki a településnek is.
- ²² Református lelkész, 1990–2009 között a Királyhágómelléki Református Egyházkerület püspöke. 1989-ben az állami és egyházi hatóságok pert indítottak ellene, megfosztották szószerkétől, és a szilágysági Menyő községbe száműzték. Az erőszakos kilakoltatás ellenében védelmére kelt hívek és a hozzájuk csatlakozó temesváriak megmozdulása robbantotta ki a romániai forradalmat. 1990-ben rövid ideig a Nemzeti Megmentési Front tagja, 1990-től 2003-ig az RMDSZ tiszteletbeli elnöke, 2003-tól az Erdélyi Magyar Nemzeti Tanács elnöke, majd 2007-től európai parlamenti képviselő. Jelenleg második mandátumát tölti.
- ²³ Gyárfás Miklós marosvásárhelyi jogász.
- ²⁴ A Bolyai Farkas Elméleti Líceum magyar tannyelvűvé, míg a Papiu Ilarian Líceum román tannyelvűvé való alakítása.
- ²⁵ 1990-ben Marosvásárhelyen alakult román nacionalista szervezet.
- ²⁶ Marosvásárhelyi technikus, 1973-ban a szerző munkatársa volt a marosvásárhelyi Villamosság Vállalatnál. Évekig szenvedte magyarságának vállalását, több, ismer-

- tebb társával (dr. Csiha Kálmán, Fülöp G. Dénes, Varga László, Kelemen Kálmán és mások) együtt az 1956-os forradalom egyik erdélyi elítéltje.
- ²⁷ A Constructorul Szövetkezet főkönyvelője, Oltyán László marosvásárhelyi újságíró-író sógornője.
- ²⁸ Marosvásárhelyi műanyagipari vállalat.
- ²⁹ Bod Aladár marosvásárhelyi vegyész, a Solvoplant magánvállalkozás tulajdonosa, 2003-tól a Székely Nemzeti Tanács Állandó Bizottságának tagja.
- ³⁰ Gyógyszerész, vastagbélgyulladás kezelésére alkalmas növényi gyógyszert szabadalmaztatott.
- ³¹ Füzi Mihály építészmérnök, a szerző egyik legközelebbi barátja. Felesége, Füzi Erzsébet technikus szintén gyakran szerepel a *Napló*ban mint Erzsébet. A kilencvenes években Németországba távoztak, Nürnbergben élnek.
- ³² Dr. Nám Lóránd és felesége, dr. Gyöngyössi Gizella (Lóri és Gizike alakban többször előfordulnak a *Napló*ban) mindketten fogorvosok, közeli, jó barátai a szerzőnek. A kilencvenes évek elején Magyarországra telepedtek, Szombathelyen élnek.
- ³³ Ion Iliescu fontos szerepet játszott az 1989. decemberi eseményekben, előtte Iași megyei első titkár, 1990–1996 között két alkalommal, majd 2000–2004 között még egyszer Románia államelnöke, a Szociáldemokrata Párt első elnöke, későbbi tiszteletbeli elnöke.
- ³⁴ Herder- és Kossuth-díjas erdélyi költő.
- ³⁵ Belgyógyász, a Marosvásárhelyi Orvostudományi és Gyógyszerészeti Egyetem tanszékvezető egyetemi tanára, a Magyar Tudományos Akadémia külső tagja, a Sapientia Alapítvány (Erdélyi Magyar Tudományegyetem) kuratóriumi tagja.
- ³⁶ Marosvásárhelyi fogorvos.
- ³⁷ Dienes Sándor orvos, a Marosvásárhelyi Orvostudományi és Gyógyszerészeti Egyetem Munkaorvostani Tanszékének vezetője.
- ³⁸ Mérnök, közgazdász, politológus (1955–2007), a Sabin Gherman kezdeményezte Erdély-Bánság Liga főtitkára, fontos szerepet játszott 1990-ben Kincses Előd mellett.
- ³⁹ Szerkesztő, kiadó, a Romániai Magyar Könyves Céh vezetője, a marosvásárhelyi Mentor és Lyra kiadók elnöke.
- ⁴⁰ Mérnök, vállalkozó, a Nemzeti Megmentési Front Maros megyei tanácsának tagja. Felesége, Körmöczky Emese abban a Tudor lakónegyedbeli gyógyszertárban dolgozott, ahonnan a magyar felirat miatt az 1990. márciusi események ténylegesen indultak.
- ⁴¹ Marosvásárhelyi színművész, később a Marosvásárhelyi Állami Színház igazgatója. Nagypapja a II. világháború utáni román kormány miniszterelnöke volt.
- ⁴² Magyarul: „Meghalunk, harcolunk, Erdélyt nem adjuk!”
- ⁴³ Gyógyszerész, Maros megyei tanácsos, a Marosvécsi Szellemi Fogyatékosok Intézetének közel húsz éve igazgatója.
- ⁴⁴ Az 1989. decemberi események központi figurája, az ezt követő időszakban az ország miniszterelnöke, majd az Iliescuval való vitája kapcsán megalapította a Demokrata Pártot, amely a mostani román államelnök, Traian Băsescu pártja.
- ⁴⁵ Mérnök, vállalkozó, városi tanácsos.

- ⁴⁶ Ügyvéd, Maros megyei szenátor, 1996-ban az RMDSZ államelnök jelöltje.
- ⁴⁷ A csíkszeredai Márton Áron Gimnázium későbbi igazgatója, a Romániai Magyar Pedagógus Szövetség (RMPSZ) elnöke.
- ⁴⁸ Hargita megyei szenátor, vállalkozó.
- ⁴⁹ Marosvásárhelyi író, publicista, a marosvásárhelyi rádió, a *Hét* és az *Erdélyi Napló*, majd a bukaresti televízió magyar adásának szerkesztője. Számos könyvben foglalkozott az 1956-os események áldozataival.
- ⁵⁰ Georgescu Augustin, alias Ágoston Péter faipari mérnök, a szerző egykori munkatársa az UJCM-ben.
- ⁵¹ Könnyűipari vállalat Marosvásárhelyen.
- ⁵² Fogorvos, a nyolcvanas évek végén telepedett át Magyarországra, a neves futballista és szintén fogorvos dr. Bölöni László testvérbátyja.
- ⁵³ Vegyész, a bukaresti Politechnikai Intézet egyetemi tanára, ipari és kereskedelmi minisztériumi államtitkár (1996–1998), egyúttal Füzi Mihálynak, a szerző barátjának egykori osztálytársa. A szerző a nyolcvanas években Bukarestben került vele baráti kapcsolatba, amikor Lányihoz járt magyarországi folyóiratokért és könyvekért, melyeket később baráti körben Marosvásárhelyen terjesztett.